

Wstęp

Do każdego spotkania warto dobrze się przygotować. Szczególnie wtedy, gdy odbiorcą jest grupa małych dzieci. Pamiętajmy, że pomimo określonych norm wiekowych i cech charakterystycznych dla danego wieku istnieją między dziećmi ogromne różnice indywidualne wynikające z ich niejednorodnego rozwoju. Tak jak my - dorośli bardzo różnimy się między sobą - tak i dzieci nie wszystkie są takie same, choć w danym wieku mają wiele cech wspólnych. Nie możemy się dowiedzieć wszystkiego o grupie dzieci, które przyjdą do sali edukacyjnej. Możemy natomiast poznać ich najważniejsze cechy wynikające z etapu rozwoju na którym aktualnie się znajdują. Wiedza ta, pomoże przeprowadzić zajęcia w sposób dostosowany do potrzeb dzieci.

Cechy rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.

Jak przebiega rozwój przedszkolaka ?

Wszystkiego, co naprawdę trzeba wiedzieć o tym, jak żyć, co robić i jak postępować, nauczyłem się w przedszkolu. (...)

Tam się nauczyłem, że trzeba: dzielić wszystko, postępować uczciwie, nie bić innych, odkładać na miejsce każdą znalezioną rzecz, sprzątać po sobie, nie brać nic, co do mnie nie należy, powiedzieć "przepraszam", jeśli się kogoś uraziło, myć ręce przed jedzeniem, spuszczać wodę, jeść ciepłe bułeczki i popijać zimnym mlekiem, prowadzić zrównoważone życie, trochę się uczyć i trochę myśleć, malować i rysować, i śpiewać, i tańczyć, i bawić się, i codziennie trochę popracować, po południu zdrzemnąć się.

R. Fulghum

W tym krótkim cytacie autor zawiera kwintesencję tego co dzieje się w przedszkolu, a właściwie w życiu dziecka, które w tym okresie uczy się być samodzielne, obserwować świat zewnętrzny, krytycznie myśleć nawiązywać relacje z innymi.

Wiek przedszkolny to okres w rozwoju dziecka od trzeciego do siódmego roku życia. W tym czasie czynności rozwojowe dziecka ulegają zmianie, wychodzi ono poza rodzinę, poznaje szersze środowisko, zaczyna pełnić nowe role i funkcje społeczne. Ważnym czynnikiem rozwojowym staje się oddziaływanie nowego systemu w postaci nauczania i wychowania kształtującego umiejętność uczenia się i systematyzowania wiedzy oraz rozwijającego umiejętności. W obrębie okresu przedszkolnego możemy wyróżnić trzy fazy:

- I. wczesna od 3 do 4 r. ż.
- II. średnia od 4 do 5,5 r. ż.
- III. późna od 5,5 do 7 r.ż.

Najważniejsze osiągnięcia okresu przedszkolnego to dążenie do samodzielnego i odpowiedzialnego podejmowania działań wynikających z:

- odczuwania siebie samego jako podmiotu własnych działań i przeżyć,
- odkrywania świata zewnętrznego innych ludzi,
- zdobywania znacznego zasobu wiedzy o świecie,
- pojawienia się obok zabawy początków świadomego uczenia się i pracy (M. Tyszkowa).

Wraz z dojrzewaniem układu nerwowego, szkieletowego oraz mięśniowego, następuje rozwój sprawności ruchowych. Przebiega on w dwóch kierunkach:

- rozwoju sprawności ruchowych, wywodzących się z ruchów swobodnych i postawno–lokomocyjnych
- rozwoju umiejętności praktycznych, polegających na zdolności posługiwania się przedmiotami i narzędziami codziennego użytku.

Do przedszkola wkracza dziecko, które potrzebuje wsparcia w wykonywaniu różnorodnych czynności, a w końcu wieku przedszkolnego mamy do czynienia ze wzrostem precyzji i koordynacji ruchu. Wzrost sprawności sprzyja usamodzielnianiu dziecka oraz wzrostowi poczucia sprawstwa i pewności siebie.

W okresie przedszkolnym dzięki wrażliwości zmysłów, zwłaszcza wzroku i słuchu, rozwija się u dziecka reakcja na bodźce złożone. Jednak nawet w końcu wieku przedszkolnego większość dzieci ma trudności z analizą i syntezą danych spostrzeżeniowych ponieważ odbierają przedmioty i zjawiska całościowo bez uchwycenia poszczególnych elementów składowych. Jeżeli obiekt jest bliski doświadczeniu dziecka lub dobrze opisany przez osobę dorosłą potrafi ono powiązać elementy składowe w całość (M. Przetacznik-Gierowska).

Dlatego ważne jest wprowadzanie nowych pojęć w sposób jak najwszechstronnie opisany, umożliwienie dziecku wielozmysłowego doświadczenia nowych wrażeń.

W wieku przedszkolnym wyobrażenia są ściśle powiązane z aktywnością zmysłowo – ruchową. Jeśli dana sytuacja dostarcza dziecku dużo bodźców pobudzających, to jego doświadczenia są bogatsze i trwalej zapamiętane.

Możliwość oglądania, dotykania, wąchania oraz dostarczenie bodźców słuchowych służy powstaniu pełniejszego obrazu i lepszemu utrwaleniu wprowadzanych treści czy pojęć.

Wiadomości i doświadczenia stają się przedmiotem czynności umysłowych dziecka pojawia się porównywanie faktów, wysnuwanie wniosków, wiązanie faktów w struktury (E. Hurlock).

Uwaga

Uwaga dziecka w wieku przedszkolnym jest jeszcze głównie mimowolna i skoncentrowana przede wszystkim na silnych bodźcach. Dopiero w szóstym/siódym roku życia dziecko uzyskuje większą gotowość do kierowania uwagą.

Umiejętność koncentracji uwagi jest potrzebna do prawidłowego procesu uczenia się. Umożliwia ludziom zapamiętywanie ważnych informacji, kojarzenie faktów, rozumienie złożonych wypowiedzi.

W wieku przedszkolnym wzrasta zdolność dzieci do koncentracji uwagi na zadaniu. Trzylatki potrafią być skoncentrowane przez 5-10 minut, a sześciolatki około 20.

Na koncentrację uwagi znaczny wpływ ma sposób podania zadania.

Zadanie ciekawe, angażujące emocje będzie sprzyjało dłuższemu utrzymaniu uwagi dziecka.

Cechy uwagi to:

- ▶ **selektywność** (zdolność do pomijania bodźców nieistotnych),
- ▶ **trwałość** (możliwość kończenia rozpoczętych czynności),
- ▶ **dowolność** (możliwość wykonywania zadań),
- ▶ **podzielność** (robienie kilku rzeczy naraz np. słucham i patrzę),
- ▶ **przerzutność** (powracanie do przerwanej zadania).

Wszystkie cechy uwagi dziecka w wieku przedszkolnym są jeszcze labilne i powodują problemy z dokładnym zapamiętywaniem.

Pamięć

W procesie gromadzenia wiedzy i doświadczeń kluczową rolę pełni pamięć. Również ona ma w wieku przedszkolnym głównie charakter mimowolny. Wspomnienia aktualizują się przez swobodne skojarzenia, często realne doświadczenia mieszają się jeszcze z treściami z bajek czy wyobrażeniami.

Dopiero około szóstego roku życia wzrasta udział pamięci dowolnej, która umożliwia zbieranie doświadczeń, przechowywanie ich, a następnie wykorzystanie w różnych okolicznościach.

Myślenie

W końcu wieku przedszkolnego mamy do czynienia z odejściem dziecka od myślenia intuicyjnego i rozwijaniem myślenia opartego na logice. Myślenie intuicyjne dominujące dotychczas zawierało już w sobie uwewnętrznienie, rozwiązywanie problemów w umyśle, ale charakteryzowało się sztywnością, brakiem odwracalności, bezpośrednim powiązaniem z aktualną rzeczywistością oraz podejmowaną aktywnością.

Myślenie dziecka cechuje w tym okresie egocentryzm - poznawanie świata głównie z własnej perspektywy oraz koncentracja - analizowanie sytuacji, obiektu tylko z jednego punktu widzenia.

Zmiany w myśleniu pozwalają na większe oderwanie od sytuacji oraz umożliwiają tworzenie bardziej złożonych i systemowych operacji odwracalnych.

Myślenie dziecka w wieku przedszkolnym charakteryzują:

- animizm – dziecko nadaje przedmiotom cechy istot żywych,
- antropomorfizm – dziecko nadaje przedmiotom cechy ludzkie,
- artyficyzizm – dziecko jest przekonane, że przedmioty i zjawiska są po to, żeby zaspokajać ludzkie potrzeby.

Mowa

Krokiem milowym w rozwoju w wieku przedszkolnym jest niewątpliwie również intensywny rozwój języka, mowy i komunikacji. Około swoich pierwszych urodzin dziecko wypowiada na ogół jedno czy dwa słowa. Na poziomie drugiego roku życia zna od kilku do kilkudziesięciu wyrazów, a przed ukończeniem czwartego w zasadzie biegle się wypowiada: rozmawia, nazywa obiekty, zadaje pytania, prowadzi dyskusje, wyraża własne opinie, i to często w sposób zadziwiający dorosłych. Wiek przedszkolny jest czasem opanowywania języka, oraz wykorzystywania go w myśleniu o sobie, świecie i innych osobach, a także w działaniu i regulacji własnych zachowań oraz swoich stosunków z innymi ludźmi. Jest czasem intensywnego rozwoju słownictwa i opanowania reguł tworzenia poprawnych gramatycznie zdań. Dziecko uczy się również stosowania języka zgodnie z kontekstem, realizowanym celem oraz rodzajem odbiorcy.

Mimo bogatego zasobu słownictwa związanego z codziennym życiem oraz doświadczeniami dziecko potrzebuje często dodatkowych wyjaśnień, gdy wprowadzana jest nowa tematyka.

Nie zrozumienie poszczególnych słów powoduje problem w rozumieniu wprowadzanych nowych treści.

Zabawa

Dzieci sześciolatnie wykazują wyraźny postęp w zakresie zabaw zespołowych.

Zabawa wciąż jest jednym z najważniejszych przejawów aktywności dziecka, stanowi podstawowy rodzaj jego działalności.

Grupy organizowane są dla wspólnej zabawy, o zmiennej tematyce. Dziecko w tym wieku jest jeszcze bardzo egocentryczne i nie troszczy się w zabawie

o wspólne dobro. Coraz częściej czuje się jednak odpowiedzialne za to, co robi, np. wtedy, gdy dostaje zadanie do wypełnienia (M.Żebrowska).

Emocje

W wieku przedszkolnym dziecko wyraża emocje w sposób bardzo wyrazisty. Nie potrafi jeszcze stłumić i opanować swojego zachowania powodowanego emocjami.

Wiele czynności dziecka ma charakter ekspresyjny, to znaczy służą one właśnie wyrażaniu przeżyć emocjonalnych, z których przeżywaniem dziecko nie radzi sobie w pełni. Emocje uzewnętrzniane są w żywych gestach i mimice twarzy, w okrzykach i ruchach całego ciała, a także w słowach, którym nadaje zależnie od przeżywanych uczuć odpowiednią intonację (M. Przetacznikowa, G. Makiełto-Jarża).

Normą jest również to, że dzieci w tym wieku przechodzą szybko od jednej emocji do drugiej i przeżywają ją w sposób równie intensywny.

Dzieci, które mają duże problemy z kontrolą emocji, często postrzegane są jako tzw. „niegrzeczne”. Dlatego przed spotkaniem z dziećmi w sali edukacyjnej warto przeprowadzić rozmowę z nauczycielką/wychowawcą klasy/grupy na temat ewentualnych problemów emocjonalnych dzieci i ich dotychczasowych doświadczeń z sytuacjami zagrożenia życia i zdrowia. Dziecko, które przeżyło traumę w związku z udziałem w zdarzeniu niebezpiecznym dla zdrowia i życia jego oraz osób mu bliskich nie zawsze może brać udział w zajęciach. Podczas zajęć wszystkie dzieci muszą czuć się bezpiecznie bez względu na przekazywane treści i proponowane aktywności. Dlatego przez cały czas trwania zajęć, w sali edukacyjnej powinna być obecna nauczycielka grupy przedszkolnej lub klasy.

Ze względu na dominującą w wieku przedszkolnym uwagę mimowolną i dużą potrzebę ruchu (tzw. głód ruchu) należy zadbać o stosowanie zmiennych aktywności podczas prowadzonych zajęć. Zajęcia statyczne wymagające zaangażowania pamięci, uwagi, mowy powinny być przeplatane z aktywnościami ruchowymi, dającymi upust skumulowanym emocjom i umożliwiającymi rozładowanie napięcia mięśniowego.

Dzieci uczą się przez:

- ▶ **naśladownictwo** (dorośli, jako osoby znaczące, ważne dla dziecka stanowią wzór, model czynności i postępowania, dziecko zachowuje się tak jak dorosły, naśladownictwo jest jedną z ważnych dróg uczenia się nowych czynności, przyswajania wiadomości, przekonań, praw),

- ▶ **modelowanie** (dorośli stanowią przykład, który dziecko nie tylko kopiuje, ale również odnosi do siebie i stosuje w praktyce poprzez system kar i nagród),
- ▶ **identyfikowanie** (utożsamianie się z poglądami, przekonaniem czy postawami innych osób lub grup społecznych, oparte na wspólnej motywacji). Warto więc, by oddziaływanie podejmowane wobec uczniów uwzględniały ich zainteresowania i preferencje jako czynnik motywujący do aktywności.